

Sote-uudistus – keskeinen lainsäädäntö tiiviisti

Hallitus on antanut esityksen sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä eduskunnalle 8. joulukuuta 2020. Hallitus ehdottaa säädettäväksi hyvinvointialueiden perustamisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen ja toiminnan kannalta seuraavat keskeiset lait. Kokonaisuuden voimaantulo vaatii eduskunnan hyväksynnän.

Lakien sisällöt pääpiirteissään kuvattuna:

Laki hyvinvointialueesta

- Lain tarkoituksena on luoda edellytykset itsehallinnolle kuntia suuremmalla hallintoalueella (*hyvinvointialue*) sekä asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteuttamiselle hyvinvointialueen toiminnassa.
- Hyvinvointialue tytäryhteisöineen muodostaisi hyvinvointialuekonsernin.
- Hyvinvointialue järjestäisi sille lailla säädetty tehtävät. Hyvinvointialue voisi lisäksi alueellaan ottaa hoitaakseen sen lakisääteisiä tehtäviä tukevia tehtäviä. Hyvinvointialue vastaisi sille lailla säädettyjen tehtävien hoitamisesta (järjestämisvastuu). Hyvinvointialue voisi harjoittaa vain vähäriskistä yritystoimintaa, joka tukee lakisääteisiä tehtäviä. Toiminta muualla kuin omalla alueella olisi mahdollista yhteistoimintasopimuksen perusteella.
- Hyvinvointialue voisi hoitaa tehtävät itse tai sopia järjestämisvastuun siirtämisestä toiselle hyvinvointialueelle. Lisäksi hyvinvointialueiden tehtävien järjestäminen voitaisiin koota yhdelle tai useammalle hyvinvointialueelle. Hyvinvointialue vastaisi tehtäviensä rahoituksesta aina.
- Hyvinvointialue voisi sopimuksen perusteella hoitaa sellaisia kuntien tehtäviä, joita ei ole laissa erikseen säädetty kunnan tehtäväksi, jos kunnat osoittaisivat siihen rahoituksen ja tehtävän hoito koskisi koko aluetta. Hyvinvointialue ei voisi sopia tehtävänsä järjestämisvastuun siirtämisestä kunnalle.
- Hyvinvointialue voisi tuottaa järjestämisvastuulleen kuuluvat palvelut itse, yhteistoiminnassa muiden hyvinvointialueiden kanssa tai hankkia muilta palvelujen tuottajilta. Hyvinvointialueen tulisi varmistaa muun palveluntuottajan edellytykset huolehtia palveluiden tuottamisesta.
- Hyvinvointialueen ja sen alueen kuntien olisi neuvoteltava vähintään valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta.
- Valtioneuvosto päättäisi vuosittain hyvinvointialueen tilikausittaisen valtuuden määrästä pitkäaikaisen lainan ottamiseksi. Hyvinvointialueen olisi vuosittain laadittava investointisuunnitelma seuraavaa tilikautta seuraavien neljän tilikauden aikana aloitettavista hyvinvointialuekonsernin investoinneista ja niiden rahoituksesta.
- Toimitila- ja kiinteistöhallinnon osaamiskeskus olisi hyvinvointialueiden yhteisesti omistama osakeyhtiö, jonka tehtävänä olisi ylläpitää hyvinvointialueiden yhteistä tilatietojärjestelmää ja antaa selvitys investointipäätöksistä.
- Hyvinvointialueella olisi aluevaltuusto, joka vastaisi hyvinvointialueen toiminnasta ja taloudesta sekä käyttää hyvinvointialueen ylintä päätösvaltaa. Hyvinvointialueella tulisi olla aluekuntahallitus ja tarkastuslautakunta. Kaksikielisellä hyvinvointialueella on kansalliskielilautakunta ja Lapin hyvinvointialueella saamen kielilautakunta.
- Aluevaltuusto voisi asettaa aluehallituksen alaisena toimivia lautakuntia. Hyvinvointialuejohtaja johtaisi aluehallituksen alaisena hyvinvointialueen hallintoa.
- Aluehallituksen olisi asetettava nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto sekä vammaisneuvosto.
- Hyvinvointialueella olisi oltava strategia, jossa aluevaltuusto päättää hyvinvointialueen toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista.
- Hyvinvointialueet voisivat tehdä yhteistoimintaa yhteisen toimielin ja viranhaltijamallilla sekä viranomaistoiminnan ostopalvelutoiminnan kautta. Hyvinvointiyhtymän tehtävinä voisi olla vain tukipalvelujen tuottamiseen liittyviä tehtäviä. Hyvinvointiyhtymälle ei voisi siirtää järjestämisvastuuta.
- Hyvinvointialue voisi perustaa liikelaitoksen liiketaloudellisten periaatteiden mukaan hoidettavaa tehtävää varten.
- Hallintosäännössä annettaisiin tarpeelliset määräykset.

- Aluevaltuuston olisi kunkin vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä hyvinvointialueelle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio. Valtiovarainministeriö käynnistäisi arviointimenettelyn, jossa valtio ja hyvinvointialue arvioisivat hyvinvointialueen taloudellisia sekä palvelujen järjestämiseen liittyviä edellytyksiä selvitä tehtävistään.
- Hyvinvointialueen hoitaessa tehtävänsä kilpailutilanteessa markkinoilla sen olisi annettava tehtävä osakeyhtiön, osuuskunnan, yhdistyksen tai säätiön hoidettavaksi (yhtiöittämisvelvollisuus).
- Hyvinvointialue voisi antaa määräaikaisen julkisen palveluvelvoitteen hyvinvointialueen asukkaiden hyvinvoinnin kannalta tarpeellisten palvelujen turvaamiseksi kilpailutilanteessa markkinoilla toimivalle palveluntuottajalle, jos markkinoiden toiminta on puutteellista.

Sote-järjestämislaki

- Lakia sovelletaan hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Lain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä varmistaa yhdenvertaiset, yhteentoimivat ja kustannusvaikuttavat palvelut koko maassa.
- Hyvinvointialueen olisi suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää. Palvelut olisi toteutettava yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen väestön tarpeet huomioon ottaen pääsääntöisesti lähipalveluina.
- Yksikielisen hyvinvointialueen alueella sosiaali- ja terveydenhuolto järjestetään hyvinvointialueen kielellä ja kaksikielisen hyvinvointialueen alueella sekä suomeksi että ruotsiksi. Saamen kieltä on oikeus käyttää saamelaiden kotiseutualueella annettavissa palveluissa sekä Lapin hyvinvointialueen alueella sellaisissa palveluissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen ulkopuolella. Palveluja annettaessa on lisäksi mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta, jos henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei voi tulla ymmärretyksi.
- Kunnalla olisi ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin, kun tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin lakisääteisiin tehtäviin. Hyvinvointialueella olisi ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin, kun tämä tehtävä kytkeytyy hyvinvointialueen muihin lakisääteisiin tehtäviin.
- Hyvinvointialue olisi järjestämisvastuussa soten järjestämisestä alueellaan. Se saisi järjestää ja tuottaa itse palveluja toisen hyvinvointialueen alueella vain toimiessaan yhteistyössä tai yhteistoiminnassa kyseisen hyvinvointialueen kanssa.
- Hyvinvointialueella olisi oltava riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä sekä toiminnan edellyttämät toimintaedellytykset. Lisäksi hyvinvointialueella olisi oltava järjestämisvastuunsa toteuttamisen edellyttämä riittävä oma palvelutuo- tanto.
- Osa sosiaali- ja terveydenhuoltoon kuuluvista palveluista koottaisiin suurempiin kokonaisuuksiin yhden tai useamman hyvinvointialueen järjestettäväksi siten kuin erikseen säädetään.
- Hyvinvointialueella olisi vastuu asiakkaiden palvelujen yhteen sovittamisesta kokonaisuuksiksi. Hyvinvointialueen on huolehdittava yhteistyössä muiden hyvinvointialueiden kanssa palvelujen yhteensovittamisesta keskitettyjen/koottujen palvelujen osalta. Hyvinvointialueen olisi osaltaan yhteen sovitettava palvelujaan kunnan ja valtion palvelujen kanssa ja edistettävä palvelujensa yhteensovittamista muiden toimijoiden palvelujen kanssa.
- Hyvinvointialueen olisi laadittava palvelustrategia, jossa se päättäisi soten pitkän aikavälin tavoitteet.
- Hyvinvointialue voisi hankkia palveluja yksityiseltä palveluntuottajalta. Yksityisen palveluntuottajan olisi täytettävä säädetyt edellytykset ja hankintamenettelyyn sovellettaisiin hankintalakia. Hankkia ei saisi laissa erikseen kiellettyjä palveluja. Hyvinvointialueen olisi vastattava palvelutarpeen arvioinnista hankkiessaan palveluja yksityiseltä palveluntuottajalta. Ostopalveluna annettavassa perusterveydenhuollossa ja sen yhteydessä toteutettavissa erikoissairaanhoidon palveluissa voitaisiin kuitenkin tehdä hoidon tarpeen arviointia ja hoitoratkaisuja. Hankintapäätöksessä olisi ilmettävä perustelut hankinnalle ja kuinka hyvinvointialue kykenee toteuttamaan järjestämisvastuunsa. Sopimuksessa olisi varauduttava sopimuksen päättymiseen ja erilaisiin häiriö- ja poikkeustilaisiin. Yksityinen palveluntuottaja voisi hankkia omaa toimintaansa täydentäviä palveluja alihankkijalta, jos siitä on sovittu ja alihankkijat ilmoitettu. Yksityiseltä palveluntuottajalta hankittavissa palveluissa noudatettaisiin hallinnon yleislakeja ja rikosoikeudellista virkavastuuta.

- Hyvinvointialue voisi käyttää palveluissaan yksityiseltä palveluntuottajalta hankittavaa työvoimaa ja vuokratyövoimaa.
- Valtioneuvosto vahvistaisi joka neljäs vuosi valtakunnalliset strategiset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle. STM:n olisi seurattava ja arvioitava tavoitteiden toteutumista vuosittain.
- Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimisi sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta, joka seuraisi ja arvioisi sosiaali- ja terveydenhuollon toteutumista sekä tukisi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista ohjausta.
- STM ja VM kävisivät yhdessä kunkin hyvinvointialueen kanssa vuosittain neuvottelut, joissa seurattaisiin, arvioitaisiin ja ohjattaisiin hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä strategisella tasolla.
- Sosiaali- ja terveysministeriö päättäisi hyvinvointialueen investointisuunnitelman sosiaali- ja terveydenhuollon osasuunnitelman hyväksymisestä. Hyvinvointialue saisi tehdä uusia sosiaali- ja terveydenhuollon investointeja ja pitkävaikutteisen omaisuuden luovutuksia vain hyväksytyin osasuunnitelman puitteissa.
- STM voisi tehdä VM:lle aloitteen hyvinvointialueen arviointimenettelyn käynnistämiseksi ja/tai lisärahoituksen myöntämiseksi hyvinvointialueelle ja lisärahoituksen ehdoista.
- Hyvinvointialueen olisi seurattava sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta, saatavuutta, laatua, vaikuttavuutta, kustannuksia ja tuottavuutta sekä asiakkaiden palvelujen yhteensovittamista. Hyvinvointialue laatisi vuosittain selvityksen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon ja hyvinvointialueen talouden tilasta.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos laatisi vuosittain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan asiantuntija-arvion valtakunnallisesti, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueittain ja hyvinvointialueittain.
- STM laatisi vuosittain valtakunnallisen selvityksen, jossa arvioitaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaista toteutumista ja rahoituksen tason riittävyyttä.
- Hyvinvointialueiden järjestämisen sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä ja yhteistyötä varten olisi viisi yhteistyöaluetta. Yhteistyöalueelle laadittaisiin yhteistyösopimus. Yhteistyösopimuksen toteutumista seurattaisiin ja arvioitaisiin vuosittain ohjaavien ministeriöiden ja kunkin yhteistyöalueen hyvinvointialueiden välisissä neuvotteluissa.
- Kaksikielisten hyvinvointialueiden olisi sovittava keskinäisestä yhteistyöstä ja työnjaosta tiettyjen ruotsinkielisten palvelujen toteuttamisessa.
- Hyvinvointialueen ja yksityisen palveluntuottajan olisi varmistettava omavalvonnalla tehtäviensä lainmukainen hoitaminen. Hyvinvointialueen olisi ohjattava ja valvottava ostopalveluntuottajiaan ja näiden alihankkijoita. Sosiaali- ja terveydenhuollon yleinen ohjaus, suunnittelu, kehittäminen ja valvonta kuuluisivat sosiaali- ja terveysministeriölle. Hyvinvointialueiden järjestämisen sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaus ja valvonta kuuluisi aluehallintovirastoille alueillaan sekä Valviralle. Valvontaviranomainen voisi muun muassa tarkastaa hyvinvointialueen toiminnan sekä toimitilat sekä käyttää määräyksiä ja pakkokeinoja.
- Hyvinvointialueen olisi varauduttava valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän olisi ohjattava valmiussuunnittelua yhteistyöalueellaan ja niillä tulisi olla yhteistyöalueen tilannekuvaa varten sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus.
- Jos hyvinvointialue antaa lakiin yhteistyösopimukseen perustuen palveluja toisen hyvinvointialueen asukkaalle, järjestämistä vastaavien hyvinvointialueen olisi korvattava palvelun antamisesta aiheutuneet kustannukset palvelun antaneelle hyvinvointialueelle.
- Hyvinvointialue olisi rekisterinpitäjä sen järjestämistä vastaavalle kuuluvassa toiminnassa syntyneille sekä sille kuntien ja kuntayhtymien hallinnasta siirtyneille sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastiedoille.

Laki pelastustoimen järjestämisestä

- Lain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää turvallisuutta sekä varmistaa yhdenvertaiset, yhdenmukaiset ja kustannusvaikuttavat pelastustoimen palvelut koko maassa.
- Hyvinvointialue vastaisi ja olisi järjestämistä vastuussa pelastustoimen järjestämisestä alueellaan.
- Hyvinvointialueen pelastustoimen palvelut tulisi vastata kansallisia, alueellisia ja paikallisia tarpeita, onnettomuusuhkia ja muita uhkia. Palvelutasoa määriteltäessä olisi otettava huomioon myös toiminta valmiuslain 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa sekä niihin varautuminen.

- Pelastustoimen palvelut olisi suunniteltava ja toteutettava siten, että ne voidaan hoitaa mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla ja että onnettomuus- ja vaaratilanteissa tarvittavat toimenpiteet voidaan suorittaa viivytyksettä ja tehokkaasti.
- Osa pelastustoimeen kuuluvista palveluista koottaisiin suurempiin kokonaisuuksiin yhden tai useamman hyvinvointialueen järjestettäväksi.
- Valtioneuvosto vahvistaisi joka neljäs vuosi valtakunnalliset strategiset tavoitteet pelastustoimelle. Sisäministeriön olisi seurattava ja arvioitava tavoitteiden toteutumista vuosittain.
- Sisäministeriön yhteydessä toimisi pelastustoimen neuvottelukunta.
- Sisäministeriö neuvottelisi vuosittain erikseen kunkin hyvinvointialueen kanssa tehtävien toteuttamisesta.
- Hyvinvointialueen investointisuunnitelman pelastustoimen osasuunnitelman tulisi perustua valtakunnallisiin strategisiin tavoitteisiin sekä kansallisiin, alueellisiin ja paikallisiin tarpeisiin sekä onnettomuusuhkiin ja muihin uhkiin.
- Hyvinvointialueen olisi seurattava mm. järjestämisvastuullaan olevan pelastustoimen palveluiden saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta, kustannuksia ja tuottavuutta.
- Aluehallintovirasto laatisi vuosittain pelastustoimen järjestämistä koskevan asiantuntija-arvion.
- SM laatisi vuosittain valtakunnallisen selvityksen, jossa arvioitaisiin pelastustoimen yhdenvertaista toteutumista ja rahoituksen tason riittävyttä.

Hyvinvointialue- ja maakuntajakolaki

- Suomi jakaantuu maakuntiin. Maakuntaan kuuluu vähintään kaksi kuntaa.
- Suomi jakaantuisi hyvinvointialueisiin. Hyvinvointialueen muuttaminen, hyvinvointialueiden yhdistyminen ja hyvinvointialueen jakaminen muuttaisi maakuntajakoa hyvinvointialueen tai hyvinvointialueiden muutosta vastaavasti Uuttamaata lukuun ottamatta.
- Hyvinvointialuetta voitaisiin muuttaa, jos muutos parantaa hyvinvointialueen toiminnallisia ja taloudellisia edellytyksiä vastata palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta tai muuten edistää hyvinvointialueen toimintakykyä tai hyvinvointialueen asukkaiden palveluja tai elinolosuhteita.
- Valtioneuvosto päättäisi valtiovaraministeriön esittelystä hyvinvointialueen muuttamisesta.

- Hyvinvointialueen muutos, joka johtaisi henkilöstön työnantajan vaihtumiseen, katsotaan liikkeenluovutukseksi.
- Valtioneuvoston päätökseen hyvinvointialueen muuttamisesta, maakuntajaon muuttamisesta, hyvinvointialueen muuttamista koskevan esityksen hylkäämisestä sekä maakuntajaon muuttamista koskevan esityksen hylkäämisestä saisi hakea muutosta valittamalla muutoksen kohteena oleva hyvinvointialue ja sen jäsen.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla

- Uudenmaan hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki sekä HUS-yhtymä järjestäisivät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut Uudellamaalla. Erikoissairaanhoidon palvelujen järjestämiseksi Uudenmaan hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungilla olisi velvollisuus kuulua HUS-yhtymään.
- HUS-yhtymä perustettaisiin Uudenmaan hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin välisellä sopimuksella. HUS-yhtymällä olisi järjestämisvastuu lailla säädetyistä ja sille HUS-järjestämissopimuksella siirrettyistä tehtävistä. Lakisääteisiä tehtäviä olisivat mm. sille keskitetyt palvelut, yliopistosairaalan toiminta.
- HUS-järjestämissopimus olisi Uudenmaan hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin sekä HUS-yhtymän keskinäinen sopimus, jossa ne sopisivat keskinäisestä työnjaosta, yhteistyöstä ja toiminnan yhteensovittamisesta terveystalouden järjestämiseksi. HUS-järjestämissopimus olisi tarkistettava vähintään kerran aluevaltuuston toimikauden aikana.
- Helsingin kaupungin järjestäessä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja sovellettaisiin kuntalain sijasta eräitä hyvinvointialueesta annetun lain ja sote-järjestämislain säännöksiä.

Laki sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaanpanosta

- Lailla säädetään sote-uudistusta koskevien lakien voimaantulosta.
- Lailla kumotaan kansanterveyslaki, erikoissairaanhoidolaki, sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annettu laki ja alueen pelastustoimen valtionavustuksesta annettu laki.

- Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja pelastustoimen järjestämisestä annetun lain mukainen järjestämisvastuu siirtyisi kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille 1. päivänä tammikuuta 2023. HUS-sairaanhoidopiirin järjestämisvastuu siirtyy HUS-yhtymälle 1. päivänä tammikuuta 2023.
- Laissa säädettäisiin maakuntajaosta ja hyvinvointialueiden nimistä ja alueista.
- Hyvinvointialueen väliaikainen valmistelutoimielin vastaisi hyvinvointialueen toiminnan ja hallinnon käynnistämisen valmistelusta siihen saakka, kunnes aluevaltuusto olisi valittu ja aluevaltuuston asettama aluehallitus on aloittanut toimintansa. Väliaikainen HUS-valmisteluryhmä toimisi HUS-sairaanhoidopiirin osana ja sen asettaisi HUS:n hallitus.
- Väliaikainen valmistelutoimielin johtaisi hyvinvointialueen toiminnan ja hallinnon käynnistämisen valmistelua ja käyttäisi sitä koskevaa päätösvaltaa sekä vastaisi tehtäviinsä liittyvästä puhevallan käytämisestä. Kunkin hyvinvointialueen alueen kuntien, yhteistoiminta-alueiden, sairaanhoidopiirien, erityishuoltopiirien ja alueen pelastustoimen olisi osallistuttava valmisteluun ja luovutettava välttämättömät tiedot.
- Väliaikaisen valmistelutoimielimen ja väliaikaisen HUS-valmisteluryhmän olisi tiedotettava hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän toiminnan ja hallinnon käynnistämisen valmistelusta.
- Valtio myöntäisi hyvinvointialueille valtionavustusta niiden toiminnan ja hallinnon käynnistämisen kustannuksiin vuosina 2021 ja 2022.
- Ensimmäiset aluevaalit olisivat sunnuntaina 23. päivänä tammikuuta 2022.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tehtävien ja tehtäviä hoitavan henkilöstön siirto kunnista ja kuntayhtymistä hyvinvointialueelle sekä hyvinvointiyhtymään katsottaisi liikkeenluovutukseksi.
- Sairaanhoidopiirien kuntayhtymät sekä erityishuoltopiirit siirtyisivät varoineen ja velkoineen sekä sitoumuksineen hyvinvointialueille ja niiden varat, velat ja sitoumukset liitetään siihen hyvinvointialueelle.
- Kunnan järjestämän perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, sosiaalitoimen ja pelastustoimen käytössä olevat toimitilat siirtyisivät hyvinvointialueen hallintaan. Hyvinvointialue ja kunta tekisivät toimitilojen hallinnasta vuokrasopimuksen.
- Hyvinvointialueelle siirtyisivät sen järjestämisvastuulle kuuluvaan toimintaan liittyvä kuntien irtaimisto, irtaimen omaisuuden omistusta, hallintaa ja käyttöä koskevat oikeudet sekä immateriaaliset oikeudet ja luvat. Osakeyhtiöiden osakkeet eivät kuitenkaan siirtyisi tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta.
- Hyvinvointialueelle siirtyisivät tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämiseen liittyvät sopimukset, jollei hyvinvointialue ja kunta toisin sovi.
- Tetyt siirtyvät yksityisen palveluntuottajan kanssa tehdyt sosiaali- tai terveydenhuollon palvelujen hankkimista koskevat sopimukset tai niiden osat olisivat lain nojalla mitättömiä. Lisäksi hyvinvointialueella olisi oikeus irtisanoa sille siirtyvä sopimus tietyissä tilanteissa. Hyvinvointialueen olisi ennen sopimuksen tai sen osan mitättömyyden toteamista tai irtisanomista koskevan päätöksen tekemistä neuvoteltava ostopalvelusopimuksen sopimusosapuolen kanssa. Hyvinvointialue ei vastaisi sopimuksessa mahdollisesti sovitusta sopimusosasta, jos sopimus tai sen osa tulee lain nojalla mitättömäksi tai irtisanotaan. Laissa säädetään palveluntuottajan oikeudesta saada korvausta hyödyttömäksi jäävistä investoinneista.
- Laissa on säännökset myös HUS-yhtymän perustamisesta ja toiminnan jatkuvuudesta.
- Lisäksi laissa on säännökset Kärkylästä, Vaalijalan, Etevan ja Eskoon kuntayhtymien toiminnan jakamisesta sekä Lapin ja Etelä-Savon hyvinvointialueiden ympärivuorokautisesta yhteispäivystyksestä.
- Kunnan asiakas- ja potilasasiakirjat ja niihin liittyvät hallinnolliset asiakirjat sekä muut kunnan hallinnassa olevat yksityisiltä palveluntuottajilta siirtyneet asiakas- ja potilasasiakirjat siirtyisivät sille hyvinvointialueelle, jonka alueeseen kunta kuuluu.
- Kunnan veroprosenttia alennettaisiin lain perusteella 13,26 prosenttiyksiköllä vuonna 2023.

Laki hyvinvointialueiden rahoituksesta

- Lakia sovelletaan valtion rahoituksen myöntämiseen hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvien tehtävien kustannusten kattamiseen.
- Hyvinvointialueille myönnettäisiin valtion rahoitusta hyvinvointialueen asukasmäärän, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarvetta kuvaavien tekijöiden, asukastiheyden, vieraskielisyyden, kaksikielisuuden, saaristoisuuden, saamenkielisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimien ja pelastustoimen riskitekijöiden perusteella.

- Kullekin hyvinvointialueelle myönnettäisiin valtion rahoituksena euromäärä, joka saadaan laskettaessa yhteen sosiaali- ja terveydenhuollon laskennalliset kustannukset ja pelastustoimen laskennalliset kustannukset.
- Hyvinvointialue päättäisi saamansa valtion rahoituksen kohdentamisesta tehtäviensä hoitamiseen. Hyvinvointialueella olisi oikeus periä asiakas- ja käyttömaksuja järjestämiensä palvelujen käytöstä siten kuin siitä erikseen säädetään sekä päättää maksutulojen käytöstä.
- Valtion rahoituksen perusteena käytettäisiin hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen käyttökustannuksia sekä suunnitelman mukaisia poistoja ja arvonalentumisia.
- Valtion rahoituksen taso kullekin varainhoitovuodelle perustuisi hyvinvointialueiden edellisen vuoden laskennallisiin kustannuksiin. Valtion rahoituksen tasoa korotettaisiin vuosittain laissa säädettyllä tavalla.
- Valtion rahoituksen tasoa varainhoitovuodelle määritettäessä ennakoitu palvelutarpeen kasvu otettaisiin huomioon koko maan tasolla THL:n some-mallin mukaisesti. Vuodesta 2025 lähtien palvelutarpeen kasvusta otettaisiin huomioon 80 prosenttia.
- Palvelutarpeen arvioitua vuosittaista kasvua kuitenkin korotettaisiin mm. siirtymävaiheen kustannusten vuoksi 0,2 prosenttiyksiköllä vuosina 2023–2029.
- Valtion rahoituksen tasoa varainhoitovuodelle määritettäessä kustannustason muutos otettaisiin huomioon hyvinvointialueiden hintaindeksin mukaisesti.
- Valtion rahoituksen tasoa varainhoitovuodelle määritettäessä otettaisiin täysimääräisesti huomioon hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvien tehtävien laajuuden tai laadun muutos, jos se aiheutuu asianomaista tehtävää koskevasta laista tai asetuksesta, lakiin tai asetukseen perustuvasta valtion viranomaisen määräyksestä tai valtion talousarviosta.
- Tämän lisäksi rahoituksen taso tarkistettaisiin jälkikäteen koko maan tasolla, mikä takaisi sen, että laskennalliset kustannukset eivät erkanisi todellisista kustannuksista.
- Jos rahoituksen taso muutoin vaarantaisi perustuslaissa tarkoitettujen riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen tai pelastustoimen palvelujen järjestämisen, hyvinvointialueella olisi oikeus lisärahoitusta se määrä, joka on tarpeen mainittujen palvelujen turvaamiseksi.
- Hyvinvointialueelle voitaisiin myöntää valtionavustusta valtionavustuslain (688/2001) mukaisesti.
- Valtiovarainministeriö valmistelisi yhteistoiminnassa hyvinvointialueen lakisääteistä tehtävistä vastaavien ministeriöiden kanssa hyvinvointialueen lakisääteisten tehtävien muutosten vaikutukset valtion rahoituksen perusteisiin valtion talousarvion valmistelua varten.
- Hyvinvointialueiden valtion rahoituksen kokonaan taso vuonna 2023 perustuisi kunnilta hyvinvointialueille siirtyvien kustannusten vuoden 2021 tilinpäätöksen ja vuoden 2022 kuntien talousarvioitietojen keskiarvon perusteella laskettuun yhteismäärään. Koko maan tasolla kustannusten pohjana käytettäisiin vuoden 2022 tasoa. Vuoden 2022 talousarviotieto tarkastettaisiin tilinpäätöstietojen mukaiseksi vuoden 2024 rahoitukseen.
- Hyvinvointialueen rahoituksessa otettaisiin huomioon siirtymätasauksena laskennallisten kustannusten mukaisen rahoituksen ja hyvinvointialueen alueen kuntien toteutuneiden kustannusten erotus siten, että maksimuutos rajattaisiin +200 ja -100 asukasta kohden laskettuna. Enimmäismuutoksen ylittävä osuus tasattaisiin toistaiseksi pysyvällä siirtymätasauksella.

Laki kunnan valtionosuudesta

- Hyvinvointialueille siirtyvien tehtävien kustannukset vuoden 2020 tasossa olisivat 19,86 miljardia euroa. Kunnilta siirrettäisiin vastaavasti tuloja alentamalla kuntien peruspalvelujen valtionosuuksia, veroperustemuutoksista johtuvia veromenetysten korvauksia sekä kunnallis- ja yhteisöverotuloja.
- Kunnallisveroprosentteja alennettaisiin tasauksellisesti 13,26 prosenttiyksiköllä, jolloin hyvinvointialueiden rahoitukseen siirtyisi 12,1 miljardin euron kunnallisverotulo. Kuntien yhteisveron jako-osuutta alennettaisiin alustavan arvion mukaan 10,71 prosenttiyksiköllä siten, että se vastaisi kolmanneksen siirtoa kuntien yhteisöverosta hyvinvointialueiden rahoitukseen vuoden 2020 tasolla.

- Kuntien peruspalvelujen valtionosuutta siirrettäisiin hyvinvointialueisiin vuoden 2020 tasossa yh-teensä 4,9 miljardia euroa ja veromenetysten korvauksista siirrettäisiin noin 1,6 mrd. euroa. Perus-palvelujen valtionosuuden laskennallisista kustannuksista siirtyisi hyvinvointialueille keskimäärin 70 prosenttia, joka vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon osuutta valtionosuustehtävien todellisista kus-tannuksista. Tämän lisäksi valtionosuuden lisäosista siirrettäisiin hyvinvointialueiden rahoitukseen edellä maini-tun 70 prosentin mukainen osuus. Vastaava osuus siirrettäisiin myös veroperustemuutoksista aiheutu-vista veromenetysten korvauksista.
- Tehtävien järjestämistäsiirron yhteydessä kunnista hyvinvointialueille siirtyvät tulot ja kus-tannukset vastaavat koko maan tasolla toisiaan. Kunnista hyvinvointialueille siirtyvät tulot ja kus-tannukset poikkeavat kuitenkin kuntakohtaisesti toisistaan. Siirtyvien tulojen ja kustannusten kunta-kohtaista epätasapainoa sekä kuntien verotuloissa tapahtuvien muutosten vaikutusta verotuloihin pe-rustuvaan valtionosuuden tasaukseen tasattaisiin valtionosuusjärjestelmään sisällytettävällä määräy-tymistekijällä.
- Voimassa oleva laki kunnan peruspalvelujen val-tionosuudesta kumottaisiin ja säädettäisiin uusi laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta.
- Kunnan peruspalvelujen valtionosuusjärjestel-mää muutettaisiin, jotta valtionosuusjärjestelmän pe-rusteena käytettävät valtionosuusperusteet ku-vaisivat uudistuksen jälkeen kuntien jäljelle jääviä tehtäviä ja niihin liittyviä tarve-eroja.
- Laskennallisten kustannusten ikärakenteessa hu-omioitaisiin kunnan valtionosuustehtävien painot-tuminen varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen eli 0–15-vuotiaiden ikäluokkiin. Edellä mainittu-jen ikä-luokkien lisäksi laissa säädettäisiin vain yhdestä yh-tenäisestä 16 vuotta täyttäneiden ikäluo-kasta.
- Sairastavuus poistettaisiin valtionosuusjärjestelmän määräytymistekijöistä.
- Ikäluokkiin sitomattomat laskennalliset kustan-nukset olisivat muutoin voimassa olevan lain mu-kaiset eli laissa säädettäisiin vieraskielisyydestä, kaksikielisyydestä, saaristoisuudesta, työttömyys-kertoimesta, asukastiheyskertoimesta sekä koulu-tustaustakertoimesta. Vieraskielisyyden laskentaa muutettaisiin siten, että kunnan suhteellisen osuu-den verrattuna vastaavaan alimpaan osuuteen kunnista sijaan käytettäisiin vieraskielisten määrää. Koulutustaustan laskentatapaa muutettaisiin siten, että koulutustaustakertoimen laskennassa käytet-täisiin suhteellisen osuuden vertailuna koko maan vastaavaa osuutta nykyisessä valtionosuusjärjestel-mässä käytössä olevan maan alimman osuuden si-jaan.
- Kunnan vastuulle edelleen jäävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistehtävä huomioitaisiin hy-vin-voinnin ja terveyden edistämisen lisäosalla, jolla pyrittäisiin kannustamaan kuntia ennaltaeh-käiseviin, hyvinvointia ja terveyttä lisääviin toimiin. Lisäksi säädettäisiin uudesta asukasmäärän kasvun lisäosasta, jonka tarkoituksena olisi korvata kasva-ville kunnille asukasmäärän kasvusta aiheutuvia kustannuksia ja investointitarpeita. Uudet lisäosat rahoitettaisiin kuntien peruspalvelujen valtionosuu-den sisältä. Muina lisäosina laissa säädettäisiin voimassa olevaa lakia vastaavasti syrjäisyyden, työ-paikkaomavaraisuuden sekä saamelaisten kotiseu-tualueen kunnan lisäosien määräytymisperusteista sillä poikkeuksella, että syrjäisyydenvuonon määritte-lyssä siirryttäisiin käyttämään nykyisen linnuntien sijaan tiestön huomioivaa määrittäytapaa.
- Verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasauk-sen merkitys ja vaikutus muuttuisi huomattavasti, kun kuntien verotuloista merkittävä osuus siirre-tään tulevien hyvinvointialueiden rahoitukseen, ts. tasausraja alenee merkittävästi verrattuna nykyti-lanteeseen.

- Verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasauksen laskentatapaa muutettaisiin voimassa olevaan lakiin verrattuna. Tasausvähennysprosentiksi säädettäisiin kiinteä 10 prosenttia tasausrajan ylittävästä asukaskohtaisesta euromäärästä ja tasauslisää kunta saisi 90 prosenttia tasausrajan ja kunnan asukasta kohden lasketun laskennallisen verotulon erotuksesta. Nykyjärjestelmässä tasauslisäprosentti on 80 ja tasausvähennysprosentti lievästi progressiivinen alkaen 30:stä. Verotuloihin perustuvassa valtionosuuden tasauksessa huomioitaisiin myös kiinteistövero 50 prosentin osuudella lukuun ottamatta muita voimallaitoksia paitsi ydinvoimallaitoksia.
- Tehtävien järjestämisvastuun siirrosta seuraavia muutoksia rajoitettaisiin valtionosuusjärjestelmään sisällytettävällä pysyvällä määräytymistekijällä (ts. muutosrajoitin). Määräytymistekijällä tasattaisiin kunnista hyvinvointialueille siirtyvien tulojen ja kustannusten kuntakohtaista epätasapainoa sekä kuntien verotuloissa tapahtuvien muutosten vaikutusta verotuloihin perustuvaan valtionosuuden tasaukseen. Edellä mainittu muutos esitetään rajattavaksi 60 prosenttiin tulojen ja menojen erotuksesta, kunnille jäisi siis 40 prosentin omavastuu muutoksesta. Muutosrajoitin koskee sekä valtionosuuden lisäystä että vähennystä.
- Koska uudistuksen kokonaisvaikutukset olisivat kunnissa edelleen merkittävät, edellä kuvattuja rahoitusjärjestelmään tehtäviä muutoksia täydennettäisiin valtionosuusjärjestelmämuutoksen tasauksella.
- Enimmäismuutos rajattaisiin +/- 60 euroa asukasta kohti viiden vuoden siirtymäaikana.
- Tasauksella turvattaisiin uudistusta edeltävä taloudellinen tilanne eli vuonna 2022 vallinneen kunta-kohtaisen tasapainotilan säilyminen jokaisessa kunnassa ennallaan uudistuksen voimaantulo-vuonna.
- Sitä seuraavina vuosina muutos kasvaisi porraste-tusti +/-15 euroa asukasta kohden kohti viidennen vuoden pysyvää +/- 60 euron per asukas enimmäis-muutosta. Pysyvä +/- 60 euron enimmäismuutos tarkoittaisi tuloveroprosenttiin tuottoon suhteutet-tuna jokaisen kunnan osalta enintään +/- 0,6 pro-senttiyksikön muutospainetta.

Henkilöstöä koskevat lait

- Kuntien ja kuntayhtymien palveluksessa oleva sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen henkilöstö siirtyisi uudistuksen yhteydessä tehtäviensä mukana hyvinvointialueiden palvelukseen.
- Kuntien palveluksessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotantoon liittyvissä tukipalvelutehtävissä työskentelevät henkilöt siirtyisivät hyvinvointialueiden palvelukseen, jos henkilön tosiasiallisista työtehtävistä vähintään puolet on kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon tukitehtäviä. Tukipalveluiksi katsotaan kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa tukevat tehtävät kuten keskitetty ruokahuolto, siivous, laitehuolto, toimisto- ja hallintopalvelut, palkanlaskenta, talous- ja henkilöstöhallinnon palvelut, ICT-palvelut tai kiinteistötoimi, tekniset palvelut sekä laboratoriot ja kuvantamispalvelut.
- Lisäksi opiskeluhoollon kuraattorit ja koulupsykologit siirtyisivät hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien palvelukseen.
- HUS-yhtymäksi muuttuvan nykyisen HUS-kuntayhtymän ja hyvinvointialueen tehtäviä hoitavan Helsingin kaupungin henkilöstön työnantaja ei muuttuisi.
- Siirtyminen hyvinvointialueille ja hyvinvointiyhtymiin, joka johtaa työnantajan vaihtumiseen, katsotaan esityksen perusteella liikkeenluovutukseksi. Työsopimuslain ja kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain liikkeenluovutussäännöksiä sovellettaisiin kaikkiin uudistuksen yhteydessä toteutettaviin työnantajan vaihtumista merkitseviin muutoksiin.
- Henkilöstö siirtyisi niin sanottuina vanhoina työntekijöinä ja säilyttäisi siirtymähetkellä voimassa olevat työ- tai virkasuhteeseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet.
- Kunnallisen palvelussuhdelainsäädännön soveltamisalaa laajennettaisiin koskemaan hyvinvointialueiden henkilöstöä. Muutokset tehdään kunnallisesta viranhaltijasta annettuun lakiin, kunnallisista työehtosopimuksista annettuun lakiin, kunnalliseen virkaehtosopimuslakiin sekä lakiin työnantajan ja henkilöstön yhteistoiminnasta kunnissa annettuun lakiin.
- Siirtyvän henkilöstön mahdollisen lisäeläketurvan ja alempien eläkeikien säilyminen turvattaisiin lisäämällä Kevan lakisääteisiin jäsenyhteisöihin hyvinvointialueet ja hyvinvointiyhtymät.

- Laki kunnallisesta työmarkkinalaitoksesta korvataan lailla kuntien ja hyvinvointialueiden työnantajaedunvalvonnan järjestämisestä. Lailla perustetaan tähän tehtävään Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat KT -niminen julkisoikeudellinen yhteisö, jolla on toimivalta edustaa kuntia, kuntayhtymiä ja hyvinvointialueita työnantajaedunvalvontaan liittyvissä asioissa.
- Kunnat, kuntayhtymät ja hyvinvointialueet olisivat esityksen mukaan Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat KT:n jäseniä suoraan lain nojalla. Kuntien ja hyvinvointialueiden omistamat tai määräysvallassa olevat, laissa tarkemmin säädetyt yhtiöt, säätiöt ja osuuskunnat voisivat niin halutessaan olla uuden työnantajaorganisaation jäsenyhteisöjä.
- Uusi KT neuvottelisi yhdessä alan pääsopijajärjestöjen kanssa hyvinvointialueille ja muille jäsenilleen omat työ- ja virkaehtosopimukset.

Verotus

- Sote-uudistuksen yhteydessä kuntien verotuloja siirrettään valtiolle hyvinvointialueiden toiminnan rahoittamiseksi. Lokakuun 2020 arvion mukaan ansiotuloveroja siirrettäisiin noin 12,8 miljardia euroa ja yhteisöveroja noin 0,6 miljardia euroa vuoden 2020 tasossa arvioituna.
- Ansiotuloverotuksessa kaikkien kuntien kunnallisveroprosentteja alennettaisiin lokakuun 2020 arvion mukaan 13,26 prosenttiyksiköllä ja valtion verotusta kiristettäisiin vastaavasti. Samalla valtion- ja kunnallisverotuksen veropohjat yhdistettäisiin yhtenäistämällä valtionverotuksen ja kunnallisverotuksen tulosta tehtävät vähennykset.

- Ansiotuloverotukseen tehtävät muutokset aiotaan toteuttaa niin, että niillä on mahdollisimman vähän vaikutusta verovelvollisten verotuksen tasoon. Hallitusohjelman mukaisesti uudistus toteutettaisiin niin, että verorakenteen muutokset eivät saa voimaan tullessaan aiheuttaen verotuksen kiristymistä. Tämän hetkisen arvion mukaan ansiotulojen verotusta on kevennettävä noin 195 miljoonalla eurolla, jotta ansiotuloverotus ei kiristyi.
- Kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta pienennettäisiin yhdellä kolmasosalla ja valtion osuutta kasvatettaisiin vastaavasti.
- Hankintaneutraalisuuden parantamiseksi hyvinvointialueella olisi oikeus saada palautuksena verollisiin hankintoihin sisältyvä arvonnäkövero sekä sosiaali- ja terveydenhuollon verottomiin hankintoihin sisältyvä laskennallinen vero.
- Hyvinvointialueiden verotuksellinen asema arvonnäköverotuksessa vastaisi muiden julkisyhteisöjen verotuksellista asemaa.
- Muut sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämistä vastaavissa olevat julkisyhteisöt sekä hyvinvointiyhtymät rinnastettaisiin hyvinvointialueisiin.

Hallinnon yleislait

- Hallinnon yleislakeja (mm. julkisuuslaki, hallintolaki) sovellettaisiin hyvinvointialueisiin ja hyvinvointiyhtymiin samalla tavoin kuin niitä sovelletaan kuntiin ja kuntayhtymiin.